

EDICT-1W

Юридичне обґрунтування неправомірності примусу до складання повторної військової присяги

Terminus

2026-02-13

ЮРИДИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕПРАВОМІРНОСТІ ПРИМУСУ ДО СКЛАДАННЯ ПОВТОРНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПРИСЯГИ

ПРЕАМБУЛА

- I. СУБ'ЄКТНА ВИКЛЮЧНІСТЬ ПРИСЯГИ ТА ПРИНЦИП RES INTER ALIOS ACTA
- II. ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДЧУЖЕННЯ ВОЛІ
- III. КВАЛІФІКАЦІЯ ПРИМУСУ ЯК ПОРУШЕННЯ СВОБОДИ СОВІСТІ
- IV. ЮРИДИЧНА НІКЧЕМНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ ПІД ПРИМУСОМ
- V. КОНФЛІКТ З ПРИНЦИПОМ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ
- VI. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ФУНДАМЕНТ СУВЕРЕНІТЕТУ ОСОБИСТОСТІ
- VII. СПЕЦІАЛЬНА ПРАВОВА БАЗА: ВІЙСЬКОВА ПРИСЯГА
- VIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ
- IX. ЮРИДИЧНА КВАЛІФІКАЦІЯ ДІЙ ДЕРЖАВИ
- X. ВИСНОВОК
- ФІНАЛЬНА ТЕЗА

ЮРИДИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕПРАВОМІРНОСТІ ПРИМУСУ ДО СКЛАДАННЯ ПОВТОРНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПРИСЯГИ

DOCUMENT ID: EDICT-1W

PROJECT: ZERO EDICTUM

AUTHOR: Terminus

EFFECTIVE DATE: 13.02.2026

COPYRIGHT: © 2026 Terminus

LICENSE: CC BY 4.0 — Free to use with attribution

ПРЕАМБУЛА

Даний документ встановлює юридичну неспроможність вимоги держави Україна щодо примусового складання повторної присяги особами, які раніше склали військову присягу СРСР. Аргументація базується на фундаментальних принципах права, що діють незалежно від галузевої приналежності норм, та на імперативних нормах міжнародного права (jus cogens).

I. СУБ'ЄКТНА ВИКЛЮЧНІСТЬ ПРИСЯГИ ТА ПРИНЦИП RES INTER ALIOS ACTA

1.1. Юридична природа присяги

Присяга є **одностороннім публічним зобов'язанням особистісного характеру** (*intuitu personae*), що виникає внаслідок індивідуального волевиявлення особи стосовно **конкретного суб'єкта** — держави СРСР.

Правова кваліфікація:

- Присяга не є абстрактним зобов'язанням "служити державі взагалі"
- Це конкретне моральне та правове зобов'язання **конкретний державі**, що ідентифікується в тексті присяги
- Особистісний характер виключає можливість автоматичної заміни суб'єкта без згоди зобов'язаної особи

Нормативне підґрунтя:

- Принцип *intuitu personae* (римське право): зобов'язання, що виникло з огляду на особу кредитора, припиняється зі смертю/припиненням існування кредитора
- Аналогія: ст. 1000 ЦК України (договір доручення припиняється у разі смерті довірителя)
- Аналогія: ст. 607 ЦК України (зобов'язання припиняється неможливістю виконання)

1.2. Застосування принципу res inter alios acta

Формула принципу (римське право):

Res inter alios acta aliis neque nocet neque prodest

"Справа, вчинена між іншими, не шкодить і не приносить користі третім особам"

Сучасна кодифікація:

- Ст. 34 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969): "Договір не створює зобов'язань або прав для третьої держави без її згоди"
- Ст. 6 Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів (1978): правонаступництво не є автоматичним для зобов'язань особистісного характеру

Застосування до присяги:

Суб'єктний склад правовідношення:

Сторона А (військовослужбовець) ←[присяга]→ Сторона Б (СРСР)
↓
(Україна = третя особа)

Юридичний силогізм:

Велика посилка (універсальний принцип):

Ніхто не може бути зобов'язаний правочином, до якого він не був стороною і на який не давав згоди (res inter alios acta).

Мала посилка (фактичні обставини):

- Військовослужбовець уклав односторонній правочин присяги з СРСР (1922-1991)
- Україна не була стороною цього правочину на момент його вчинення
- Військовослужбовець **не давав згоди** на заміну СРСР на Україну в структурі зобов'язання
- СРСР припинив існування як суб'єкт права 26 грудня 1991 р.

Висновок:

Україна **не може** автоматично стати бенефіціаром зобов'язання без **нового добровільного волевиявлення** військовослужбовця. Будь-яка спроба примусити до визнання такого правонаступництва порушує принцип res inter alios acta та є **юридично нікчемною**.

Доктринальне обґрунтування:

- Принцип res inter alios acta є **не галузевою нормою**, а **фундаментальною логічною аксіомою права**, що діє наскрізно через усі правові системи
- Кодифікація цього принципу у Віденських конвенціях є **фіксацією**, а не створенням норми
- Застосовується до будь-яких правовідносин: цивільних, адміністративних, міжнародних

ІІ. ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДЧУЖЕННЯ ВОЛІ

2.1. Невідчужуваність волевиявлення як елемент правосуб'ектності

Нормативна база:**Міжнародне право:**

- **Ст. 16 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права (1966):**
“Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'ектності”
- **Ст. 6 Загальної декларації прав людини (1948):**
“Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'ектності”

Конституційне право України:

- **Ст. 3 Конституції України:**
“Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”

- **Ст. 21 Конституції України:**
“Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними”

2.2. Волевиявлення як елемент гідності

Особисте волевиявлення (включаючи присягу) є **невідчужуваним атрибутом** правосуб'єктності. Держава не має юрисдикції над раніше вираженою волею особи, оскільки:

1. **Воля є невідчужуваною** — не може бути предметом “переходу” до правонаступника як матеріальний актив
2. **Ігнорування попереднього волевиявлення** = часткове непризнання правосуб'єктності особи
3. **Примус до “нового” волевиявлення** під загрозою санкцій = визнання попереднього волевиявлення “недійсним” без участі його автора

Правова аналогія:

Якщо держава може односторонньо оголосити попереднє волевиявлення особи “недійсним”, це прирівнює особу до:

- **Недієздатної** (чиї правочини може скасовувати третя сторона)
- **Об'єкта права** (майна, що переходить до правонаступника без згоди)

Доктрина *capitis deminutio* (римське право):

Примусове “обнулення” попереднього зобов'язання є формою **зменшення правоздатності** (*capitis deminutio*) — позбавлення особи здатності бути господарем своїх юридичних актів.

III. КВАЛІФІКАЦІЯ ПРИМУСУ ЯК ПОРУШЕННЯ СВОБОДИ СОВІСТІ

3.1. Forum internum: абсолютний захист внутрішніх переконань

Нормативна база:

Ст. 18 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права:

- “1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії...
2. Ніхто не повинен підлягати примусу, який принижував би його свободу мати або приймати релігію чи переконання на свій вибір”

Ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- “1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання...”

Практика ЄСПЛ:

- **Bayatyan v. Armenia (2011, § 110):**
“Суд наголошує, що свобода думки, совісті та релігії є однією з основ ‘демократичного суспільства’... Свобода релігії є насамперед питанням індивідуальної совісті”
- **Kokkinakis v. Greece (1993, § 31):**
“Плюралізм, терпимість і широта поглядів... випливають з цієї свободи”
- **Eweida and Others v. UK (2013, § 81):**
“Стаття 9 захищає сферу особистих переконань і релігійних вірувань... Держава повинна залишатися нейтральною і неупередженою”

3.2. Присяга як вираження совісті

Для військовослужбовця, який вважає присягу СРСР **морально обов'язковою**, вимога скласти присягу Україні є:

1. **Примусом до відмови від глибоких моральних переконань** (порушення forum internum)
2. **Примусом до дії, що суперечить совісті** (зрада попередній клятві)
3. **Втручанням держави у сферу особистої моралі**, де юрисдикція держави обмежена суверенітетом особистості

Держава **не має права** диктувати особи, яким клятвам залишатися вірною. Це є **абсолютним** правом, що захищається як forum internum (внутрішня совість).

IV. ЮРИДИЧНА НІКЧЕМНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ ПІД ПРИМУСОМ

4.1. Вимога добровільності волевиявлення

Хоча присяга є **публічно-правовим актом**, принцип **добровільності волевиявлення є універсальним** і застосовується до будь-яких юридичних актів, включаючи присягу.

Присяга, складена під **адміністративним тиском** або під загрозою позбавлення права власності (земля), позбавлення пенсій, кримінального переслідування чи обмеження свободи пересування, є **нікчемною** з моменту вчинення, оскільки:

1. Відсутня **внутрішня воля** (animus)
2. Наявний **примус** (vis compulsiva)
3. Порушений принцип **вільного волевиявлення** (consensus ad idem)

4.2. Доктрина дефектів волі

Воля особи є дефектною, якщо вона формується під тиском **невигідних наслідків**, які штучно створюються державою для досягнення бажаного результату.

Тест пропорційності (ЄСПЛ): Навіть якщо мета легітимна (забезпечення лояльності), засіб (шантаж майновими правами) є **непропорційним** і перетворює “вибір” на **примус**.

V. КОНФЛІКТ З ПРИНЦИПОМ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

5.1. Принцип законних очікувань (legitimate expectations)

Практика ЄСПЛ:

- **Beyeler v. Italy (2000, § 120):**

“Принцип правової визначеності вимагає, щоб особа могла покладатися на стан речей, який було встановлено законодавством”

- **Moskal v. Poland (2009, § 64):**

“Держава не може довільно порушувати законні очікування особи щодо збереження набутих прав”

Військовослужбовці СРСР мали **законні очікування**, що:

1. Їхня присяга буде поважатися як юридичний факт
2. Вони не будуть примушенні до її порушення
3. Їхні майнові права (земля, пенсія) не будуть обумовлені відмовою від моральних переконань

5.2. Заборона ретроактивного застосування санкцій

Ст. 15 МПЦПП:

“1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення внаслідок якоїсь дії або бездіяльності, яка відповідно до чинного на момент її вчинення національного або міжнародного права не становила кримінального правопорушення...”

Ст. 58 Конституції України:

“Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність особи”

Якщо на момент складання присяги СРСР **не існувало вимоги** присяги Україні, застосування санкцій за “невиконання” цієї вимоги є **ретроактивним покаранням**.

5.3. Заборона суперечливої поведінки держави (Venire contra factum proprium)

Держава Україна протягом 1991-2026 рр. здійснювала активне та офіційне підтвердження легітимності статусу особи, що базується на присязі СРСР, шляхом вчинення наступних юридично значимих дій:

- **Фінансова верифікація:** Безперервне нарахування грошового забезпечення та пенсій на основі військового стажу, здобутого під першою присягою.
- **Адміністративне визнання:** Видача державних посвідчень, надання пільг та присвоєння чергових військових звань на основі первинних радянських документів.
- **Майнове підтвердження:** Виділення земельних ділянок та житла, що є актом остаточного визнання державою законності набутих прав та статусу особи.

Згідно з принципом правової визначеності, держава, яка 35 років офіційно підтверджувала статус особи своїми наказами та бюджетом, позбавлена права ревізувати цей статус через вимогу повторної присяги. Спроба такої ревізії є юридично нікчемною, оскільки вона заперечує попередні правовстановлюючі акти самої держави.

VI. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ФУНДАМЕНТ СУВЕРЕНІТЕТУ ОСОБИСТОСТІ

6.1. Загальна декларація прав людини (1948)

Ст. 1:

“Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства”

Юридичний висновок: Гідність є **первинною**, держава — **вторинною**. Примус до зради власному слову (присязі) є зазіханням на природну гідність людини.

Ст. 18:

“Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії...”

Юридичний висновок: Присяга є вираженням совісті. Держава **не має юрисдикції** над внутрішнім світом особи (*forum internum*).

6.2. Міжнародний пакт про цивільні і політичні права (1966)

Ст. 18 (п. 2):

“Ніхто не повинен підлягати примусу, який принижував би його свободу мати або приймати релігію чи переконання на свій вибір”

Ст. 16:

“Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності”

Юридичний висновок: Правосуб'ектність включає право бути господарем своїх попередніх зобов'язань. Ігнорування присяги СРСР = часткове позбавлення правосуб'ектності.

6.3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950)

Ст. 9:

“Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії...”

Ст. 1 Протоколу №1 (Захист власності):

“Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном...”

Юридичний висновок: Шантаж власністю (земля) з метою отримання присяги є **незаконним втручанням** у право власності.

VII. СПЕЦІАЛЬНА ПРАВОВА БАЗА: ВІЙСЬКОВА ПРИСЯГА

7.1. Добровільність військової служби після розпаду СРСР

Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” (ст. 9):

“Громадяни України, вперше прийняті на військову службу, а також військовослужбовці, яким присвоєно перше офіцерське звання, приводяться до Військової присяги”

Військовослужбовці СРСР **НЕ належать** до жодної з цих категорій, оскільки:

- Вони **вже склали** присягу (не є “вперше прийнятими”)
- Їм **вже присвоєно** звання за часів СРСР

Висновок: Вимога повторної присяги **не має законодавчої підстави** у чинному законодавстві України.

7.1.1. Ultra vires: неприпустимість ревізії правової кваліфікації

Оскільки держава Україна офіційно інтегрувала військовослужбовців СРСР у власну структуру через акти визнання звань та виплат, вона здійснила остаточну юридичну кваліфікацію цих осіб як таких, що вже перебувають у триваючих правовідносинах з державою.

Будь-яка спроба застосувати ст. 9 Закону України (щодо осіб, які приймаються «вперше») до цієї категорії громадян є юридичним підлогом обставин та виходом за межі повноважень (*ultra vires*). Неможливо прийняти на службу «вперше» особу, якій держава

вже 35 років виплачує пенсію або грошове утримання за цю саму службу. Така діяльність суб'єкта владних повноважень є свавільною та позбавленою законної підстави.

7.2. Заборона примусової військової служби

Ст. 8 МПЦПП дозволяє **обов'язкову військову службу** (призов), але це стосується **первинного призову** громадян, а **не поширюється** на примус **продовжувати службу** під новою присягою.

Практика ЄСПЛ (Bayatyan v. Armenia, 2011, § 63):

“Опозиція військовій службі, коли вона мотивована серйозними та нездоланими конфліктами між обов'язком служити в армії та совістю особи, становить переконання, що підпадає під дію статті 9”

VIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ

Вимога повторної присяги під загрозою санкцій **одночасно порушує:**

Норма	Зміст порушення
Ст. 16 МПЦПП	Непризнання правосуб'ектності (ігнорування попереднього волевиявлення)
Ст. 18 МПЦПП	Примус до зміни переконань (forum internum)
Ст. 9 ЄКПЛ	Втручання у свободу совісті
Ст. 1 Протоколу №1 ЄКПЛ	Непропорційне втручання у право власності
Ст. 8 МПЦПП	Примусова військова служба без законної підстави
Res inter alios acta	Ігнорування принципу третьої особи
Non-retroactivity	Ретроактивне застосування санкцій
Venire contra factum proprium	Суперечлива поведінка держави (35 років визнання)

IX. ЮРИДИЧНА КВАЛІФІКАЦІЯ ДІЙ ДЕРЖАВИ

9.1. Деградація правового статусу особи (**Capitis deminutio**)

Ігнорування попереднього волевиявлення особи (присяги СРСР) і примус до нового волевиявлення є формою **capitis deminutio** (зменшення правоздатності), оскільки:

1. Особа **позбавляється** права розпоряджатися своїми юридичними актами

2. Держава **односторонньо** оголошує попереднє зобов'язання "недійсним"
  3. Особа перетворюється з **суб'єкта** права (хазяїна своєї волі) на **об'єкт** (чия воля є предметом державного розпорядження)
-

X. ВИСНОВОК

10.1. Юридична неспроможність вимоги повторної присяги

На підставі викладеного встановлюється, що вимога держави Україна щодо примусового складання повторної військової присяги особами, які раніше склали присягу СРСР, є **юридично неспроможною** з наступних підстав:

1. **Порушення принципу res inter alios acta:** Україна не є стороною одностороннього правочину "Присяга-СРСР" і не має правових повноважень на його зміну без нового добровільного волевиявлення військовослужбовця.
2. **Порушення невідчужуваності волевиявлення:** Особисте волевиявлення є невідчужуваним атрибутом правосуб'єктності (ст. 16 МПЦПП). Ігнорування попередньої присяги є частковим позбавленням правосуб'єктності.
3. **Порушення свободи совісті (ст. 18 МПЦПП, ст. 9 ЕКПЛ):** Примус до присяги під загрозою санкцій є втручанням у forum internum (внутрішні переконання).
4. **Нікчемність присяги під примусом:** Присяга під адміністративним тиском є юридично нікчемною через відсутність вільного волевиявлення.
5. **Порушення правової визначеності:** Ретроактивне застосування вимоги присяги порушує законні очікування та принцип non-retroactivity.
6. **Venire contra factum proprium:** Держава 35 років визнавала статус особи через виплати та надання прав, тому позбавлена права ревізувати цей статус.
7. **Ultra vires:** Застосування ст. 9 Закону до осіб, яким держава вже 35 років платить за службу, є виходом за межі повноважень.

10.2. Нормативне визначення правового статусу

Згідно зі ст. 16 та ст. 18 МПЦПП, правосуб'єктність людини є **невідчужуваною**. Держава **не має права** вчиняти дії, які ігнорують раніше виявлену волю особи, оскільки це прирівнює людину до **об'єкта правонаступництва**, що заборонено нормами **jus cogens**.

10.3. Кваліфікація дій держави як міжнародного правопорушення

Будь-який примус до повторного складання присяги під загрозою обмеження цивільних прав є:

1. **Актом деградації правового статусу особи до рівня недієздатності** (*capitis deminutio*)
2. **Порушенням імперативних норм міжнародного права** (*jus cogens*)
3. **Міжнародним правопорушенням**, що тягне відповідальність держави

10.4. Правові наслідки

Для військовослужбовців:

- Право на **відмову** від складання повторної присяги без правових наслідків
- Право на **збереження** всіх цивільних прав (земля, пенсія, свобода)
- Право на **судовий захист** у випадку санкцій

Для держави:

- **Обов'язок поважати** раніше складені присяги як юридичні факти
- **Обов'язок утриматися** від санкцій за вірність першій присязі
- **Обов'язок забезпечити** альтернативні механізми (звільнення з честю, збереження пенсійних прав)

ФІНАЛЬНА ТЕЗА

Принцип **res inter alios acta**, що походить з римського права і кодифікований у Віденських конвенціях (1969, 1978), є **універсальним фундаментальним принципом**, що діє в усіх галузях права — від цивільного до міжнародного публічного.

Цей принцип встановлює **абсолютну заборону** на створення зобов'язань для осіб, які не були сторонами правочину і не давали на це згоди. Його порушення у випадку примусової “переприсяги” військовослужбовців СРСР є **не технічною помилкою**, а **системним посяганням** на суверенітет особистості, що суперечить:

- **Jus cogens** (імперативні норми міжнародного права)
- **Конституційному ладу України** (ст. 3: гідність як найвища цінність)
- **Європейським стандартам** прав людини (практика ЄСПЛ)

Юридичний вердикт:

Вимога повторної присяги під загрозою санкцій є **ultra vires** (за межами повноважень держави) і **ab initio nulla** (нікчемною з моменту висунення), оскільки держава **не має юрисдикції** над раніше вираженою волею особи.

Складено: 13 лютого 2026 р.

На підставі: норм міжнародного права, Конституції України, практики ЄСПЛ та фундаментальних принципів права

Документ має статус юридичного обґрунтування і може використовуватися для захисту прав у національних судах та міжнародних інстанціях (ЄСПЛ, Комітет ООН з прав людини).